

З МАТЕРІАЛІВ «ОКРЕМОЇ ПАПКИ»

Діяльність Всеукраїнської Академії наук за документами вищого політичного керівництва України другої половини 20-х – першої половини 30-х років*

Нижче публікуються документи з т.зв. «Окремої папки», яка включала в себе матеріали найвищого ступеню секретності. Останні глибоко розкривають ті винятково складні умови, в яких доводилось працювати Всеукраїнській Академії наук в зазначений період. Як переконуємось, жодне основоположне питання академічного життя не вирішувалось без втручання вищого політичного керівництва СРСР та УСРР.

Документи публікуються згідно з археографічними правилами, мовою оригіналу. Наявні в тексті стилістичні та орфографічні помилки, що не впливають на зміст документа, виправлені без застережень.

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО ЮВІЛЕЙ ГРУШЕВСЬКОГО»

29 жовтня 1926 р.

На одном из ближайших заседаний политбюро поставитъ вопрос о Грушевском, как президенте Академии в свете новых фактов.

Поручить членам политбюро, входящим в комиссию по украинизации, предварительно проработать этот вопрос.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 3. – Арк. 62.
Оригінал.*

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО ЮВІЛЕЙ ГРУШЕВСЬКОГО»

7 листопада 1926р.

Постановили:

а) Считать, что юбилей Грушевского должен быть сведен к научному юбилею в пределах гор. Киева и в рамках Академии наук.

б) Признать необходимым выделение представителя научной Секции Киевского Окр. Отдела Союза Рабпрос. в Комитет по организации и проведению юбилея при Академии наук.

в) Признать возможным присутствие на юбилее представителя Киевского Окрисполкома.

г) Считать необходимым помещению в журнале «Життя і революція» кем-либо из коммунистов статьи, освещающей политическую деятельность Грушевского. В этой статье отметить что научная работа его, направляемая определенной идеологией мелко-буржуазного национализма, толкнула Грушевского в области политики на путь, приведший к крушению. Отметить,

* Продовження. Початок у № 1 за 1994, № 1/2 за 1995.

что Грушевский сумел, однако, несмотря на свое прошлое, найти в себе силу понять то новое, что дала пролетарская революция. Отметить (с целью еще большего противопоставления его открыто враждебным нам националистам) шаги Грушевского в сторону Советской власти — его декларацию и т.п.

Подчеркнуть, в противовес сторонникам самого Грушевского ту мысль, что он сошел со своих прошлых позиций, что он пришел к Сов. власти, а не наоборот, он якобы хранитель преемственности Украинского культурного строительства, а большевики, якобы, после ряда ошибок стали на правильный (им отстаиваемый) путь.

д) Допустить помещение в этом же журнале статьи, освещающей научную деятельность Грушевского (принять меры к тому, чтобы она была написана в марксистском освещении).

е) Признать возможным помещение во время юбилея в газете «Пролетарская Правда» небольшой статьи о Грушевском, в связи с юбилеем и поместить отчетную заметку.

ж) Все остальные вопросы, связанные с юбилеем, передать для разрешения комиссии в составе т.т. Затонского, Корнюшина, Шуйского и Любченко.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 3. – Арк. 21-21 зв.
Оригінал.*

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО ЄФРЕМОВА»

21 вересня 1928 р.

1. Отметить, что статья академика Ефремова ¹ (в органе УНДО) направленная против политики советской Украины в области Украинской академии наук – является открыто контрреволюционным выступлением.

2. Поручить нашей печати поднять общественное мнение против контрреволюционной деятельности академика Ефремова и дискредитировать его в глазах широких масс советской интеллигенции.

3. После проведения этой работы признать необходимым высылку академика Ефремова за пределы Украины. Вопрос о месте высылки решить дополнительно *.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 6. – Арк. 307.
Оригінал.*

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО АКАДЕМІЮ НАУК»

22 листопада 1929 р.

* В остаточному варіанті: «В связи с выступлением Ефремова, поручить политпечати поднять общественное мнение против контрреволюционной деятельности Ефремова. Вопрос о высылке решить дополнительно».

а) Наметить следующий состав Президиума. Состав Президиума Академии:

1. Заболотный² – президент.
2. Воблый³ – вице-президент.
3. Шлихтер⁴ – вице-президент.
4. Корчак-Чепурковский⁵ – секретарь.

Воблого выдвинуть кандидатуру условно в зависимости от позиции при обсуждении вопроса о «СВУ»⁶.

Поручить т. Скрыпнику провести переговоры с Грушевским о вхождении его членом президиума Академии. В случае его отказа членом президиума выдвинуть т. Яворского⁷.

б) Утвердить бюро фракции Академии в составе тт. Скрыпника (секретарь), Затонского, Шлихтера.

в) Считать работу комиссии политбюро законченной.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 7. – Арк. 93-93 зв.
Оригінал.*

**Постанова политбюро ЦК КП(б)У
«ПРО ЗАЯВУ ГАЛІЦІЙСЬКИХ АКАДЕМІКІВ СТУДИНСЬКОГО,
КОЛЕССИ, ЩУРАТА В «ДІЛО»»**

3 січня 1930 р.

Дать директиву советофильской прессе в Польше, провести соответствующую кампанию против академиков Студийского⁸, Колессы⁹ и Щурата¹⁰, не протестовавших перед общественным мнением на условия, поставленные им польским правительством при поездке на Украину.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 7. – Арк. 109.
Оригінал.*

**ЛИСТ НАРКОМА ОСВІТИ М.О.СКРИПНИКА
ГЕНЕРАЛЬНОМУ СЕКРЕТАРЮ ЦК КП(б)У С.В.КОСІОРУ В ЗВ'ЯЗКУ
З СПРАВОЮ «СПІЛКИ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ»**

29 березня 1930 р.

Шановний Станіславе Вікентійовичу!

Справа СВУ в Найвищім Суді вже в основному визначилась. Проведено допит майже всіх головних звинувачених. Я гадаю, що бажано і конче потрібно зараз зробити деякі підсумки і намітити основні вказівки щодо цієї справи.

Я гадаю, що треба було б зібрати політбюро і на ньому заслухати доповідь про стан СВУ та це питання обговорити.

Водночас, я в такому разі просив би обговорити іще одне питання, щодо переведення справи СВУ, що відносно того питання у мене склалося

розходження з тов. Любченком. Це питання формально стоїть так: чи заслухати свідчення як свідка бувшого зав. Укрнауки тов. Озерського, чи відмовитись від виклику його поруч з усіма іншими свідками. Коли брати це питання так формально, то можна було б сказати, що відмовляють від заслухання всіх свідків, не треба відкидати одного, а саме комуніста, тов. Озерського. Але це питання має не лише формальне значення.

Порядок переведення судового слідства в справі СВУ установлений не по темах чи епізодах, а переводиться допитом кожного звинуваченого по цілому обсягу питань, що його торкаються. Такий порядок має свої позитивні наслідки, але водночас при такому переведенні справи струшувалися деякі важливі питання.

Зокрема має значення виявлення повнотою питання про ВУАН, як про базу для контрреволюційної організації і як її ширму. На суді досить докладно виявляється шкідницька робота в окремих галузях ВУАНу – в науково-педагогічній, медичній тощо, але лише під час допиту звинуваченого Гермайзе¹¹ було йому поставлено запитання про те, які групи існували в ВУАНі і, яка між ними точилася боротьба тощо, – усе внесення питань про ВУАН обмежилось лише визнанням Гермайзе про боротьбу в ВУАНі між Єфремовим і Грушевським і його заявок про їх «обое-рябое» та зачитанням від тов. Любченка цитати із щоденника Єфремова, де той дає лайливі характеристики Грушевському.

Політична боротьба в середині Академії та кругом неї, всі ці питання, що зв'язані з ВУАНом саме і є, і мусять бути предметом виявлення під час зізнань тов. Озерського. Тов. Озерський був завідуючим Управління науковими установами Наркомосвіти, був Головою Комісії, що перевела загальне обстеження Академії, що привело до зняття Єфремова з керівництва в ВУАН, і було вихідним пунктом до переборення впливу СВУ у ВУАНі. Тов. Озерський був також головою комісії по обстеженню Інституту наукової мови ВУАН¹², де працювали СВУвці і т.інш. Заслухання на суді свідчень тов. Озерського саме і дають можливість повнотою виявити цілий обсяг контрреволюційної роботи, веденої СВУ у ВУАНі, що дасть можливість забезпечити надалі роботу ВУАНу відповідно до потреб і завдань Радянської республіки. Це конче потрібно із точки зору тої роботи і тої політики, що нам треба провести щодо ВУАН і в середині ВУАНа. Нарешті постановка питання про заслухання тов. Озерського дає можливість виправити теє викривлення уявлення, яке тепер складається від розпорошеної постановки питання про справу СВУ, – буцім СВУ і Єфремов робили, що хотіли – і як хотіли, не стрічаючи ніякої протидії зокрема з боку НКО.

Отже, тому я прошу Вас на політбюро, де буде поставлене питання, як я пропонував, про СВУ, поставити і вищезазначене питання*.

* На документі резолюція Косіора «Архів ПБ ОП к материалам СВУ».

*З комуністичним привітанням
Скрипник*

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 7. – Арк. 152.
Оригінал.*

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПИТАННЯ ВУАН»

23 квітня 1930 р.

а) Считать необходимым опубликование Президиумом ВУАНа постановления о внесении на сессию ВУАНа предложения об исключении из состава академиков Ефремова и Слабченка ¹³.

б) Предложить Яворскому сложить с себя звание академика ¹⁴.

в) Поручить НКРКИ совместно с Наркомпросом и фракцией (Президиума) ВУАН в ближайшее время организовать чистку аппарата Академии.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 7. – Арк. 163-163 зв.
Оригінал.*

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПИТАННЯ ВУАН»

28 січня 1931 р.

Слушали: т. Любченко.

а) о составе президиума ВУАН.

а) Расширить президиум ВУАН до 7 человек, пополнив расширенный президиум т. _____ (прізвище – нерозбірливо) и акад. Багалием ¹⁵. Непременным секретарем оставить Корчак-Чепурковского.

б) О акад. Яворском.

б) В случае отказа Яворским подать заявление о выходе из ВУАН, провести исключение его на пленуме ВУАН.

в) О переводе ВУАН в Харьков.

в) Вопрос с обсуждения снять.

г) О постройке институтов.

г) 1. Принять к сведению, что СНК предусмотрено в текущем году строительство научного института для акад. Богомольца ¹⁶.

2. Считать необходимым произвести строительство в этом году института для акад. Палладина ¹⁷. Строительство это произвести за счет финансовых и строительных фондов НКО.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 25-25 зв.
Оригінал.*

**З постанови політбюро ЦК КП(б)У
«СПРАВА «НАЦ.ЦЕНТРУ» (ПРО ГРУ ШЕВСЬКОГО)»**

22 березня 1931 р.

Слушали: Дело
«Нац.центра»¹⁸
(о Грушевском).

Пост.: Согласиться с предложением т. Балицкого.

О юбилее
ВУАН.

В связи с раскрытием контрреволюционной организации «Нац.центра» отменить празднования юбилея ВУАН на неопределенный срок.
Срок празднования решить дополнительно.
Обязать фракцию ВУАН реализовать это постановление.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 40.
Оригінал.*

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО ВУАН»

13 листопада 1931 р.

Постановили:

Считать необходимым расширение состава академии и введение в ее состав молодых научно-технических сил и организацию новых кафедр. Фракции ВУАН представить в политбюро план проведения этих мероприятий.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 126.
Оригінал.*

**З постанови політбюро ЦК КП(б)У «ПРО СТАН І РОБОТУ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК»**

22 вересня 1933 р.

О состоянии и работе Всеукраинской Академии наук.

а) Проект постановления о состоянии и работе Всеукраинской академии наук в основном принять. Окончательную редакцию поручить тов. Попову.

б) Признать необходимым перевод сейчас в Харьков второго (социально-экономического) отдела ВУАН с тем, чтобы практически осуществить это решение лишь после подыскания в Харькове квартир для переводимых из Киева научных работников. Вопрос о переводе II-го отдела согласовать в ЦК ВКП(б).

в) Постановление о лишении звания академиком Воблого и Крымского

¹⁹ как активных классовых врагов, лидеров националистических группировок, заблокировавшихся в академии на общей антисоветской платформе; исключить из состава академиков Юринца ²⁰, как выявленного лжеученого, плагиатора, сторонника буржуазной философии, философского обоснователя яворщины, исключить из состава академиков Рудницкого ²¹, как выявленного контрреволюционера и буржуазного националиста.

Поручить фракции президиума ВУАН провести это через ближайшую сессию ВУАН. [...]

д) Перевести на пенсию академиков 1) Корчак-Чепурковского, 2) Липского ²², 3) Кащенко ²³, 4) Срезневского ²⁴, 5) Левицкого ²⁵, 6) Яворницкого, 7) Вотчала ²⁶, 8) Василенко ²⁷, 9) Гилярова ²⁸.

Фракции президиума ВУАН провести это на ближайших сессиях ВУАНа.

е) Поручить Культпропу ЦК вместе с фракцией ВУАН представить на утверждение ЦК проект пополнения состава ВУАН новыми академиками, членами-корреспондентами и научными сотрудниками. Выборы провести в октябре-ноябре этого года на сессии ВУАН. Предусмотреть выбор руководящих работников ВУАМЛИНа ²⁹ в члены-корреспонденты и научные сотрудники ВУАН.

ж) Подчинить ВУАН Комитету по научным учреждениям при ВУЦИКе

*

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 10. – Арк. 151-152.
Оригінал.*

Додаток 1.

Проект

**Постанова РНК УСРР і ЦК КП(б)У «ПРО СТАН І РОБОТУ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК»**

1. Після реорганізації ВУАН, доповнення 1929 р. складу академіків новими академіками, зокрема, комуністами, деякого оновлення наукового складу комуністичними і безпартійними радянськими кадрами і часткове звільнення від класово-ворожих і чужих елементів, перебудови системи роботи ВУАН та її організаційної структури, Всеукраїнська академія наук зробила деякий поступ в повороті до розвитку науково-дослідної роботи відповідно до завдань соціалістичного будівництва.

Але це майже цілком стосується тільки першого (природничо-технічного) відділу ВУАН, що його установи проробили чимало важливих дослідних праць і здобули важливі для соціалістичного господарства теоретичні і практичні результати (Інституту фізики, Інститут біохімії,

* На документі примітка «Разослано тт. Попову, Киллерогу, Дуднику, т. Петровському Г.И.».

катедра інженерних споруд з електро-зварною лабораторією, кабінет транспортної механіки, Інститут будівельної механіки, катедра гірничої механіки, катедра аеро-гідродинаміки).

2. Що ж до другого (соціально-економічного) відділу Академії, то стан і робота його зовсім незадовільні з політичного і з суто наукового боку. Безпосереднє, фактичне керівництво цим відділом потрапило до націоналістичних переродженців з партквитком у кишені (Камишан, Шуран, Артемівський, Кіндрат) *, які активно сприяли шкідницькій буржуазно-націоналістичній діяльності класово-ворожих елементів, користуючись з цілковитого притуплення більшовицької пильності парторганізацій ВУАН та з неухважного ставлення Київських парторганів до Академії.

Робота другого відділу Академії при наявності в складі його співробітників осіб ворожих партії і радвладі (прихильників російського великодержавного шовініста акад. Воблого, прибічників українського фашизму – група грушев'янців, акад.Кримський і недобитки контрреволюційної єфремовщини) фактично опинилася під впливом ворожих елементів, які використовують всі можливості для шкідницької роботи **.

3. З боку фракції ВУАН не було постійного партійного керівництва роботою Академії. В роботі Академії на керівних постах опинилися буржуазний націоналіст Левицький; переродженець, що зрісся з буржуазно-націоналістичними елементами, Аремський; дворушники-опортуністи Камишан і Кіндрат; вони розвалювали роботу в Академії і потурали буржуазно-націоналістичним і шкідницьким елементам.

4. Комуністи, наукові робітники ВУАН, в переважній більшості не спромоглися посісти чільне місце в науковій роботі, не оволоділи сутністю науки, не опанували всієї суми знань і досягнень своєї науки, не змогли забезпечити своєю роботою партійну лінію в науці.

Внаслідок цього і відкрита і замаскована ворожа діяльність окремих академіків і наукових співробітників Академії не знаходили потрібної рішучої відсічі з боку комуністів-науковців ВУАН. Особливо це виявилось в дозволі друкувати різні видання з явно ворожими статтями (Етнографічний вісник, Записки Всеукраїнського археологічного комітету, Видання Інституту мовознавства, Записки економічного циклу).

5. Планування роботи численних установ ВУАН перебуває на дуже низькому рівні. Немає зв'язку установ Академії з провідними позаакадемічними інститутами і науковими організаціями.

Структура Академії надто невиразна і розкидана. Академія зростає переважно в ширину, не зосереджуючи уваги на найважливіших, стержневих задачах та на боротьбі за якість наукової роботи, внаслідок чого наукові сили розпилені, надзвичайно послаблено конкретне керівництво, контроль

* Очевидно треба: Щурат, Артемський.

** Цей абзац у проекті закреслено.

виконання відсутній.

6. Наявні кадри наукових робітників ВУАН та підготовка нових кадрів незадовільні. Академія чимало засмічена людьми непридатними до наукової роботи. Є також окремі академіки, що ніякої роботи в Академії не ведуть і навіть не мають з нею зв'язків. Підготовка кадрів аспірантури незадовільна, немає чіткого визначеного профілю. Переважна більшість аспірантів нічим не відрізняється від аспірантів неакадемічних інституцій.

7. Організаційно-господарська робота в Академії (керування величезними цінностями, великим господарством, музеями, заповідниками, будинками, цінним обладнанням) цілком незадовільна. Матеріально-побутове забезпечення наукових робітників також незадовільне.

Щоб забезпечити перебудову всієї роботи Академії відповідно до величезних завдань нашого соціалістичного будівництва РНК УСРР і ЦК КП(б)У ухвалюють:

1. ВУАН, як провідна наукова інституція УСРР, має забезпечити в плані робіт на другу п'ятирічку розробку стрижневих теоретичних проблем по всім галузям знання, що впливають безпосередньо з загального плану соціалістичного будівництва на другу п'ятирічку.

Всеукраїнська академія наук повинна взяти на себе розробку таких науково-дослідних проблем взаємно невідривно пов'язаних відповідно до все більше поширюваного внутрішнього зв'язку самих наук:

а) виявлення, вивчення й засвоєння енергетичних і трудових ресурсів УСРР;

б) систематичний дослід проблем, пов'язаних з рішеннями ряду основних питань соціалістичної реконструкції промисловості й сільського господарства, з новим будівництвом, з засвоєнням нової техніки, з розвитком енергетики, з хімізацією країни, з зміцненням її обороноспроможності;

в) всебічне значення основ структури матерії;

г) вивчення комплексне проблем в зв'язку з дослідженням розвитку органічного світу;

д) вивчення соціально-економічних і історичних проблем невідривно пов'язаних з боротьбою за подолання пережитків капіталізму в свідомості людей.

Навколо цих стержневих теоретичних проблем, які узагальнюють соціалістичну практику та якнайщільніше пов'язані з нею, повинна бути об'єднана й координована науково-дослідницька діяльність Академії.

Успішне виконання Всеукраїнською академією наук широкого комплексу практичних задач, глибоких проблем наукового досвіду і тим більше загально-теоретичних і методологічних проблем можливо лише на основі застосування методу діалектичного матеріалізму та всебічного охоплення ним всієї сутності сучасного знання.

2. Визнати за потрібне перевести Всеукраїнську академію наук до Харкова, як до великого пролетарського центру, де є всі можливості для

забезпечення найщільнішого зв'язку наукової роботи академії з практикою соціалістичної промисловості і соціалістичного господарства в цілому. Цей перевод має відбутися поступово в 1933-35 рр. Доручити РНК і Харківській Міськраді разом з президією ВУАН протягом двох місяців обрати в Харкові місце для будівлі Академії наук та її інститутів, забезпечити початок будівництва вже 1934 р. насамперед інститутів фізики, геології, біології.

3. ВУАН має поставити своєю задачею поруч з розробкою наукових проблем систематичну наукову консультацію, вищу науково-технічну експертизу, всемірно сприяти справі засвоєння нової техніки, засвоєння новобудових гігантів промисловості. Приділити особливу велику увагу організованому просуванню наукових досягнень Академії до практики соціалістичного будівництва.

4. Посилити та поширити планувальну роль ВУАН, заслуховуючи й обговорюючи в її науковому колективі плани провідних науково-дослідних інституцій УСРР, та обмірковуючи по суті всі найголовніші проблеми, висунуті розвитком наукового дослідження й вимогами соціалістичного будівництва.

Доручити Президії ВУАН налагодити надалі погодження наукової роботи Академії з роботою ВАН і БАН³⁰ та провідних науково-дослідних наркоматовських інститутів відповідно до постанови ЦВК СРСР від 27/VII-1933 р.

5. Доручити Президії ВУАН проробити питання про відкриття в найбільших центрах УСРР філіалів і баз Академії для розробки наукових проблем, що лежать в основі соціалістичного будівництва. Внести на затвердження РНК.

6. Позбавити звання академіків Возняка³¹, Колессу, Студинського, Щурата, що будучи членами Української Радянської Академії і мешкаючи на Західній Україні цілком запродались польським поміщикам та, ховаючись за брехливі декларації про інтереси української культури, скерували свою діяльність на відрив Радянської України від СРСР і перетворення її на буржуазну республіку, колонію імперіалістичних держав*.

7. Доручити президії ВУАН ретельно переглянути особовий склад співробітників Академії та звільнити увесь негідний елемент. Доповнити склад ВУАН новими академіками, членами-кореспондентами і науковими співробітниками. Вибори перевести в жовтні-листопаді ц.р. на сесії ВУАН.

8. Приділяти особливу увагу підготовці кадрів наукових робітників. Значно поширити підготовку нових наукових кадрів з основною настановою на цілковите забезпечення наукових установ Академії молодими висококваліфікованими силами. Добирати до аспірантів академії найсильніших товаришів з числа тих, що закінчили аспірантуру у вищих школах або науково-дослідних інститутах, та що виявили особливі здібності

* Цей абзац у проекті підкреслено олівцем.

до наукової роботи.

9. Вилучити Всеукраїнську академію наук, як провідну наукову установу з відання Народного комісаріату освіти та підпорядкувати її безпосередньо Комітету по науковим установам при ВУЦВКу*.

10. Доручити Наркомфіну забезпечити на 1934 р. асигнування потрібні Академії для здійснення доручених завдань. Президії ВУАН подати своєчасно всі належні відомості щодо потрібного фінансового забезпечення.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 10. – Арк. 153-158.
Оригінал.*

Додаток 2.

22 вересня 1933 р.

1. Доручити т. Дуднику скласти комісію для перегляду особового складу співробітників академії, насамперед 2-го відділу, звільнити увесь негідний елемент. До Харкова перевести тільки тих, кого затвердить комісія.

2. Перевести за штат академіків 1) Солнцева³², 2) Яснопольського³³, 3) Новицького³⁴, Перетца³⁵.

3. Другий відділ планувалось з 1.X.1933 р. перевести до Харкова, залишивши у Києві: а) Інститут польської культури, б) Інститут єврейської культури, в) археологічний музей, г) театральний музей. Останній передати до відання НКО. Український інститут історії культури ім. Багалія в Харкові передати до 2-го відділу. Всі матеріали з шевченкознавства сконцентрувати у Харкові. Перевести також до Харкова архіви історичної секції і Укр. наукового товариства.

Картинні галереї західно-європейського мистецтва (кол. Хоненко, у віданні ВУАН) і рос. мистецтва (кол. Терещенко у віданні ОблВНО) об'єднати і передати до відання НКО, залишивши у Києві.

Президію ВУАН з її апаратом, а також I (природничо-технічний) відділ ВУАН залишити в Києві, а протягом 1934-35 р. перевести до Харкова*.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 10. – Арк. 160-161.
Оригінал.*

З постанови політбюро ЦК КП(б)У «ПРО СІЧНЕВУ СЕСІЮ ВУАН»

26 грудня 1933 р.

1. Созвать очередную сессию ВУАН 7 января 1934 г.

2. Утвердить следующий порядок дня пленума сессии:

1) Доклад т. Затонского о национально-культурном строительстве и о

* Останні слова написані олівцем. У першому, закресленому варіанті планувалось підпорядкувати безпосередньо Раднаркому.

* Постанову готував М.М.Кіллерог.

борьбе с национализмом.

2) Доклад т. Палладина о достижении биохимии в УССР и о состоянии ее за границей.

3) Организационные вопросы:

а) О новой структуре ВУАН;

б) Опубликование кафедр по выборам новых академиков;

в) Об исключении из ВУАН академиков: Возняка, Студийского, Колессы, Щурата, Рудницкого, Юринца;

г) О назначении сроков выборной сессии ВУАН.

3. Предложить т. Затонскому представить политбюро ЦК тезисы своего доклада к 5 января.

4. Поручить фракции ВУАН рассмотреть до 2 января тезисы всех остальных докладов на сессии и научных отделов.

5. Считать целесообразным, чтобы оглашение на пленуме постановления президиума ВУАН об исключении академиков сделал президент ВУАН.

6. Кампанию по выборам академиков и членов-корреспондентов начать после съездов партии. Выборную сессию ВУАН назначить на вторую половину марта.

7. С целью установления непосредственного оперативного руководства научно-исследовательскими учреждениями и планирования их работы со стороны президиума ВУАН, установить, что основной структурной единицей в Академии является научно-исследовательский Институт непосредственно подчиняющийся президиуму ВУАН. Институт возглавляется директором, ответственным перед президиумом ВУАН. При директоре института может быть организован научный совет, имеющий совещательный характер. Существующие I-й и II-й отделы и циклы ликвидировать, все институты и подсобные структурные единицы подчинить непосредственно президиуму ВУАН.

Поручить тов. Шлихтеру сделать доклад об организационной структуре ВУАН на январской сессии Академии.

8. Установить единый бюджет ВУАН с обязательным его распределением по институтам в соответствии с их значимостью для задач социалистического строительства. Бюджетные средства отдельных институтов, определенные по годовой смете и привлеченные отдельными институтами хозяйственные суммы остаются в полном распоряжении директоров институтов.

9. Предложить фракции ВУАН ввести новую структуру Академии с 15 января 1934 г. и проработать, применительно к ней, нужный тематический план *.

* На документі закреслена примітка: «Согласовано с тт. Затонским, Шлихтером, Дудником. М.Киллерог».

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 10. – Арк. 215-216.
Оригінал.*

**Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО ІНСТИТУТ ПОЛЬСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ»**

20 вересня 1935 р.

Существующий ныне в Киеве Институт польской культуры реорганизовать, с тем, чтобы свести его работу к собиранию польской литературы и материалов, как исторических документов.

Поручить т. Попову Н.Н.³⁶:

а) разработать и внести на утверждение ЦК КП(б)У предложения о порядке пользования материалами Института польской культуры;

б) определить штаты реорганизованного института в соответствии с новыми его задачами.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 12. – Арк. 276.
Оригінал.*

**Постанова політбюро ЦК КП(б)У «ПРО ІНСТИТУТ
ПОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»**

5 жовтня 1935 р.

Во изменение постановления политбюро ЦК КП(б)У от 20.IX.1935 г. об Институте польской культуры – принять следующее решение:

1. Институт польской культуры ликвидировать.

2. Организовать при УАН кабинет по изучению польской литературы, искусства и истории революционного движения в Польше.

3. Поручить тт. Кровицкому, Аштрафяну и Киллерогу, в пятидневный срок провести в жизнь постановление о ликвидации Института польской культуры.

Предложить этим же товарищам до 15 октября организовать кабинет при УАНе по изучению польской литературы, искусства и истории революционного движения в Польше.

4. Поручить тов. Кровицкому представить на утверждение Секретариата ЦК – после согласований с т. Поповым Н.Н. – кандидатуру на работу в качестве заведующего кабинетом при УАНе по изучению польской литературы, искусства и истории рев. движения в Польше.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 12. – Арк. 303-303 зв.
Оригінал.*

**Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У
«ПРО КАНДИДАТІВ ДО ВСЕСОЮЗНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК»**

19 червня 1928 р.

Выдвинуть во Всесоюзную академию наук профессора Писаржевского, Граве, Крылова, Грушевского и Багалея *.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 34. – Арк. 72.
Оригінал.*

Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У «ПРО ЮВІЛЕЙ АКАДЕМІКА СТУДИНСЬКОГО»

19 червня 1928 р.

Разрешить Наркомпросу принять участие в проведении празднования юбилея академика Студийского с тем, чтобы использовать его для выступления перед рабочими и крестьянами Галиции по вопросу о достижениях Украины в области науки и литературы и т.п.

*ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 34. – Арк. 72.
Оригінал.*

Примітки

¹ **Єфремов Сергій Олександрович** (6.X.1876 – 31.III.1939) – літературознавець, публіцист, академік (1919), віце-президент АН України (1921-1928). Народився в с. Пальчик (тепер – Черкаська обл.). Закінчив Київський університет (1901). В АН України очолював низку комісій, зокрема, Комісію по виданню пам'яток української літератури (з 1921). У липні 1929 р. заарештований за сфабрикованими звинуваченнями у створенні буржуазно-націоналістичної організації «Спілка визволення України» («СВУ») і засуджений на 10 років позбавлення волі, помер у тюрмі.

² **Заболотний Данило Кирилович** (28.XII.1866 – 15.XII.1929) – мікробіолог, епідеміолог, академік (1922), президент АН України (1928–1929). Народився в с. Чеботарка (тепер – с. Заболотне Вінницької обл.). Закінчив Новоросійський і Київський університети. В 1898 – 1928 рр. зав кафедрою Жіночого медінституту у Петербурзі і у 1919-1923 рр. – ректор Одеського медінституту. В 1924-1928 рр. – професор Військово-медичної академії в Ленінграді. Директор Інституту мікробіології і епідеміології (1928-1929).

³ **Воблий Костянтин Григорович** (27.V.1876 – 12.IX.1947) – економіст, академік (1919), віце-президент АН України (1928-1930). Народився в с. Царичанка (тепер – Дніпропетровська обл.). Закінчив Варшавський університет (1904). У 1939 – 1942 рр. – зав. відділом, у 1942-1947 рр. – директор Інституту економіки АН України.

⁴ **Шліхтер Олександр Григорович** (1.IX.1868 – 2.XII.1940) – економіст, академік (1929), державний і партійний діяч. Народився в Лубнах (тепер – Полтавська обл.). Вчився у Харківському і Бернському (Швейцарія) університетах (1889-1891). Нарком продовольчих справ (1919). У 1921-1927 рр. на дипломатичній роботі. Нарком землеробства (1927-1929). Президент ВУАМЛІН. Віце-президент Академії наук УРСР (1934-1938).

⁵ **Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович** (28.II.1857 – 27.XI.1947) – гігієніст і епідеміолог, академік (1921), неодмінний секретар АН України (1929-1934). Народився у Костянтинограді (тепер – Червоноград, Харківської області). Закінчив Харківський

* Останні три прізвища дописані рукою

університет (1883). З 1903 р. – працював у Київському університеті (в 1918-1934 – зав. кафедрою). У 1934-1938 рр. – зав. відділом Інституту демографії і санстатистики АН України.

⁶ «СВУ» – справа «Спілки визволення України» сфабрикована органами ДПУ в кінці 1920-х – на початку 1930-х років. У згаданій справі проходили такі відомі українські вчені як М.Є.Слабченко, В.О.Щепот'єв, Й.Ю.Гермайзе та ін.

⁷ **Яворський Матвій Іванович** (15.XI.1885 – 3.XI.1937). Народився в с. Корчмин Сокальського повіту на Львівщині (східна Галичина). Закінчив юридичний факультет Львівського університету (1910). Завідуючий «Управління науковими установами на Україні» (1924-1929). Очолював Харківське наукове товариство, дійсний член ВУАН (1929). У 1931 р. заарештований за участь у т.зв. «Українському національному центрі» і засуджений до 6 років позбавлення волі. За постановою особливої трійки НКВС Ленінградської області від 9.X.1937 р. за «націоналістичну і антирадянську діяльність серед в'язнів» розстріляний на Соловках.

⁸ **Студинський Кирило Йосипович** (4.X.1868 – 1941) – літературознавець, академік (1929). Народився в с. Кип'ячці (тепер – Тернопільська обл.). Закінчив Віденський університет. Викладав в Краківському і Львівському університетах. Голова наукового товариства ім. Шевченка (1923). Обставини смерті невідомі.

⁹ **Колесса Філарет Михайлович** (17.VII.1871 – 3.III.1947) – фольклорист, музикознавець, композитор, академік (1929). Народився в с. Ходовичах (тепер – Львівської обл.). На викладацькій роботі – 1898-1929. Директор Державного етнографічного музею у Львові.

¹⁰ **Щурат Василь Григорович** (24.VIII.1871 – 27.IV.1948) – літературознавець, фольклорист і поет, академік (1929). Народився в с. Вислобоках (тепер – Львівська обл.). Закінчив Віденський університет (1896). Директор Львівської бібліотеки Академії наук. Голова Львівського відділення спілки письменників України.

¹¹ **Гермайзе Йосип Юрійович** (5.VIII.1892 – 22.IX.1958) – професор (1927). Народився у Києві. Закінчив Київський університет. Працював в комісіях при Академії наук. Викладав в багатьох київських вузах. В 1929 р. заарештований за участь в «Спілці визволення України» («СВУ»). Засуджений на 5 років позбавлення волі і два роки з поразкою у правах. У 1937 р. засуджений на 10 років позбавлення волі, а у 1944 р. знову на 10 років. Помер у місцях ув'язнення.

¹² Інститут наукової мови ВУАН – Інститут української наукової мови ВУАН утворено в 1921 р. – після об'єднання Українського наукового товариства з Академією наук. Поділявся на відділи: природничий, сільськогосподарський, технічний, соціально-економічний, мистецький. В 20-х роках видав ряд термінологічних словників. З Інститутом пов'язана діяльність таких вчених як П. А.Тутківського, О.Б.Курило, Ф.Я.Калиновича, М.В.Шарлеманя та ін.

¹³ **Слабченко Михайло Єлисейович** (1882 за неперевіреними даними, середина 1950-х років). Народився в Одесі. Закінчив Новоросійський (Одеський) університет. З 1920 р. – на викладацькій роботі. За його участю створено в Одесі Український вчительський та Український театральний інститути, які він очолював до 1923 р. З 1929 р. академік ВУАН. В квітні 1930 р. засуджений, як один з учасників «СВУ» до 6-ти років позбавлення волі. Останні роки життя невідомі.

¹⁴ 11 грудня 1930 р. на засіданні комуністичної фракції ВУАН, серед питань порядку денного було розглянуте питання «Про академіка Яворського». Головував секретар комуністичної фракції ВУАН – Скрипник М.О. Було зазначено, що академік Яворський одержав відповідну постанову ЦК КП(б)У, але він не подає демісію із складу членів ВУАН... Таким чином, було ухвалено поставити перед ЦК питання про переведення на Пленумі ВУАН ухвали про виключення Яворського з складу академіків, оскільки він про

це заяви не подав. (Рубльов О.С. Лідер «істориків-марксистів» України (М.І.Яворський) // Репресоване краєзнавство. – 1991. – С. 300).

¹⁵ **Багалій Дмитро Іванович** (7.XI.1857 – 9.II.1932) – історик і громадський діяч, академік (1918). Народився у Києві. Закінчив Київський університет (1880). З 1883 – працював у Харківському університеті (з 1889 – професор, у 1906 – 11 ректор). У 1921-1930 – зав. науково-дослідною кафедрою історії України, в 1918-1920 – також голова історико-філологічного Відділу АН України, очолював ряд академічних комісій.

¹⁶ **Богомолець Олександр Олександрович** (24.V.1881 – 19.VII.1946) – патофізіолог, академік (1929), президент АН України (1930-1946) – народився у Києві. Закінчив Новоросійський (Одеський) університет. З 1911 р. – на викладацькій роботі. Директор Інституту гематології і переливання крові (1928-1931). Директор Інституту експериментальної біології і патології, Інституту клінічної фізіології.

¹⁷ **Палладій Олександр Володимирович** (10.IX.1885 – 6.XII.1972) – біохімік, академік (1929). Віце-президент Академії наук (1939 – 1946), президент (1946 – 1962). Народився в Москві. Закінчив Петербурзький університет. З 1908 р. – на викладацькій роботі. З 1925 р. – директор Українського біохімічного інституту, одночасно завідувач кафедрою Київського університету. Неодмінний секретар Президії Академії наук (1935 – 1938).

¹⁸ Справа «Нац. центру» – Справа «Українського національного центру» сфабрикована органами ДПУ в 1931 р. У справі «УНЦ»–«УВО» проходили академики М.С.Грушевський, М.І.Яворський та ін.

¹⁹ **Кримський Агатангел Юхимович** (15.I.1871 – до 25.I.1942) – орієнталіст, славіст, поет і письменник, академік (1918), неодмінний секретар АН України (1918-1928). Народився у Володимирі-Волинському (тепер Волинська область) Закінчив Московський університет (1896). З 1898 – професор Інституту східних мов у Москві, з 1918 – Київського університету, з 1921 – директор Інституту української наукової термінології, голова ряду академічних Комісій. В 1930 звільнений з усіх посад внаслідок чисток після процесу «СВУ». В 1941 – заарештований, помер у тюрмі (Кустанай). Точна дата смерті невідома.

²⁰ **Юринець Володимир Олександрович** – філософ, академік (1929). Закінчив Віденський університет і Інститут червоної професури у Москві.

²¹ **Рудницький Степан Львович** (3.XII.1877 – 3.XI.1937) – визначний фахівець в галузі географії України. Народився у Перемишлі (сучасна Польща). З 1926 р. працював у Харкові. З 1927 р. – березень 1933 р. – засновник і директор Українського науково-дослідного Інституту географії і картографії. У березні 1933 р. заарештований органами ДПУ у справі «Української військової організації».

²² **Липський Володимир Іполитович** (11.III.1863 – 24.II.1937) – ботанік, академік (1919), президент АН України (1922-28). Народився у с. Самостріли (тепер Рівненська область). Закінчив Київський університет (1886). У 1928-1937 – директор Ботанічного саду в Одесі.

²³ **Кашенко Микола Феофанович** (7.V.1855 – 29.III.1935) – біолог, ембріолог, селекціонер, академік (1918). Народився у с. Веселому (тепер Запорізької області). Закінчив Харківський університет (1880). У 1913-1933 рр. – директор Акліматизаційного саду в Києві, в 1919-1926 – Зоологічного музею АН України. В 1918-1919 – голова Відділу УАН.

²⁴ **Срезневський Борис Ізмаїлович** (31.III.1857 – 24.III.1934) – метеоролог і кліматолог, академік (1920). Народився у Петербурзі. Закінчив Петербурзький університет. В 1894-1918 рр. – професор Юр'євського (Тартуського) університету, з 1919 – директор Київської метеорологічної обсерваторії.

²⁵ **Левицький Орест Іванович** (25.XII.1848 – 9.V.1922) – історик, археограф, етнограф, академік (1918). Народився у с. Маячка (тепер Полтавської області). Закінчив Київський університет (1874). У 1874-1921 – член-секретар Комісії по розбору давніх актів, з 1918 –

також голова Комісії звичаєвого права АН України. З грудня 1919 до липня 1921 виконував обов'язки президента Академії, у березні 1922 обраний президентом АН України.

²⁶ **Вотчал Євген Пилипович** (26.X.1864 – 1.IV.1937) – ботанік, академік (1921). Народився у Казані. Закінчив Казанський університет (1887). У 1898 – 1922 рр. – професор Київського політехнічного Інституту, 1922–1933 рр. – Київського сільськогосподарського інституту, 1921–1937 рр. також зав. кафедрою біології сільськогосподарських рослин АН України.

²⁷ **Василенко Микола Прокопович** (14.II.1866 – 3.X.1935) – історик, політичний і громадський діяч, академік (1920). Народився у с. Есмань (тепер – с. Червоне, Сумської області). Закінчив Дерптський університет (1890). У 1918 р. – міністр освіти і мистецтва України, у липні 1921 р. – лютому 1922 р. – виконував обов'язки президента УАН. Голова Соціально-економічного відділу АН України та Постійної комісії по вивченню західно-руського та українського права. З вересня 1923 р. по листопад 1924 р. був репресований і засуджений на 10 років позбавлення волі, але внаслідок клопотань в 1925 р. помилуваний.

²⁸ **Гіляров Олексій Микитич** (20.XII.1855 – 7.XII.1938) – філософ, академік (1922). Народився у Москві. У 1880 р. закінчив, а з 1885 р. – приват-доцент Московського університету. З 1891 р. – професор Київського університету і інших вузів Києва.

²⁹ ВУАМЛІН – Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських інститутів (ВУАМЛІН). Виникла згідно з постановою ЦК КП(б)У у червні 1931 р. у Харкові на базі Українського інституту марксизму-ленінізму. Проіснувала 5 років, але справила сильний вплив на ідеологізацію всієї системи гуманітарної науки.

³⁰ ВАН і БАН – Всесоюзна академія наук і Білоруська академія наук.

³¹ **Возняк Михайло Степанович** (13.X.1881 – 20.XI.1954) – літературознавець, академік (1929). Народився у с. Вилки Мазовецькі (тепер – с. Волиця Львівської обл.). Закінчив Львівський університет (1908). З 1920–1939 рр. – працював у журналах «Вікна», «Культура», «Нові шляхи» та ін. З 1939 р. – у Львівському університеті. З 1951 р. – завідуючий відділом Інституту суспільних наук АН України.

³² **Солнцев Сергій Іванович** (1.X.1872 – 13.III.1936) – економіст, академік (1929). Народився в с. Терешок (тепер – Смоленська обл.). Закінчив Петербурзький університет (1904). Викладав в Томському, Одеському (Новоросійському), Петроградському університетах. З 1929 р. – працював в Раді по вивченню продуктивних сил АН СРСР.

³³ **Яснопольський Леонід Миколайович** (1.II.1873 – 25.V.1957) – економіст, академік (1925). Народився у Києві. Закінчив Петербурзький університет (1895). Працював в харківських, київських, петербурзьких вузах. У 1926–1930 рр. очолював Постійну комісію АН по вивченню продуктивних сил України, з 1936 р. – в Інституті економіки АН України.

³⁴ **Новицький Олексій Петрович** (20.IV.1862 – 24.IX.1934) – історик мистецтва, академік (1922). Народився у Симбірську. Закінчив Московський університет (1887). Працював у музеях Москви. З 1922 р. – голова Комітету по охороні пам'яток старовини і мистецтва АН України.

³⁵ **Перетц Володимир Миколайович** (31.I.1870 – 24.IX.1935) – історик літератури, академік (1919). Народився у Петербурзі. Закінчив Петербурзький університет (1893). У 1903–1914 рр. – професор Київського університету. Засланий у 1934 р.

³⁶ **Попов Микола Миколайович** (5.I.1891 – 10.II.1938). Народився в Кутаїсі. В 20-х – 30-х роках – на партійній роботі, редактор газети «Правда», секретар ЦК КП(б)У. За постановою Військової колегії Верховного Суду від 8 лютого 1938 р. засуджений до страти, як один з керівників «право-троцькістської організації в Україні».

Публікацію документів підготувала **Галина Вербіленко** (Київ).